

Recenzió

Chris Alden, Kína az afrikai kontinensen (Publikon Kiadó, Pécs, 2010)
c. könyvéről

Az utóbbi években Pécsen intézményesült leginkább a hazai afrikanisztika. Ott is az afrikanisták új hullámát létrehozó műhely emelkedett ki *Tarrósy István* politológus, Afrika-kutató, a *Publikon Kiadó* alkotó szerkesztőjének és környezetének munkája nyomán. Az egyetemi városban indult útjára az *Afrika Tanulmányok* folyóirat, s immár az ötödik évfolyam 2. számát publikálták és terjesztik. Történik ez akkor és abban az országban, ahol több nekibuzdulás és sikerek után az Afrika-kutatások időről időre visszaszorultak mind a tudomány-politika, mind az ismeretterjesztés, az oktatás és a kommunikáció terén. A mai "pécsi iskola" szakmai igényességgel akadémiai színvonalú kiadványokkal ismét az érdeklődés homlokterébe állítja Afrika sok tekintetben ismeretlen, mondhatni nehezen kiismerhető, egyszerre tragikus és különös világát.

A *Publikon* legújabb kiadványai a jelenkori egyetemes fejlődéshez kapcsolódnak. A *Fenntartható Fejlődés Könyvek* című sorozatban "Fenntartható Afrika" címmel tanulmánykötetet adtak ki. (Szerk.: Tarrósy István, Pécs, 2010.) E könyv szerzői a történettudomány és a politológia fiatal nemzedékéhez tartoznak, akik sokoldalúan és kritikai látásmóddal közelítik meg a jelenkor univerzális problematikáját. A "fenntarthatóság" kérdése komoly csapdahelyzeteket rejt magában, így érthető, ha a szerzők többsége egyelőre a különféle szférák leírását, illetve rögzítését kísérelték meg dolgozataikban.

Újabbán a Publikon kiadó megszerezte *Chris Alden* "Kína az afrikai kontinensen" c. könyvének kiadói jogát. A mű a Zed Books Ltd kiadónál jelent meg *China in Africa* címen 2007-ben a Brit Királyi Társaság és a Nemzetközi Afrika Intézet, illetve a Társadalomtudományi Kutatói Tanács támogatásával. E bravúr jelentős szakmai motivációt jelent a hazai afrikanisztikában. E mű ugyanis az afrikanisták azon képviselőinek irányultságát erősíti, akik szerint a "romanticizálás", az illúziókeltés ellenében a nemzetközi beágyazottság és a lokális események kritikai vizsgálatát kell érvényre juttatni. Örvendetes, hogy a sorozatszerkesztőnek és a pécsi műhellyel kapcsolatot tartó Tudományos Tanácsadó Testület tagjainak is ez a törekvése.

Amikor Alden a Kínai Népköztársaság expanziójának afrikai történéseit dokumentálja és elemzi, egyben figyelmet fordít az afrikai államok és társadalmak helyzetére, fejlődési és elmaradottsági jegyeire is, mérlegelve helyzetüket a világtársadalom egészében. A mű igazolja, hogy a kínai behatolás alapos és következetesen gyakorolt Afrika-stratégia keretei közt zajlik. A kínai vezetés döntően kétoldalú csatornákon bonyolítja Afrika-politikáját, azaz kormányközi keretszerződések formájában valósítják meg a kínai multinacionális vállalatok terjeszkedését. Az "együttműködési" és "partnerségi" kapcsolatokban az újabban felerősödő kínai regionális, tartományi kezdeményezések is helyet kapnak, jóllehet a kínai központi kormányzat és a "helyi oligarchák" érdekei nem mindig esnek egybe. Peking ezeket a feszültségeket egyelőre a *Kína-Afrika Együttműködési Fórum* (FOCAC) csúcstalálkozóin képes kezelni. Egyfelől kritizálja a nyugati aktorokat, de túl is lép egyes területeken a nyugati Afrika-politika szokásos formáin. A kínai

vezetés a kapcsolatok politikai feltételektől való mentességével büszkélkednek, miközben az EU az ezredfordulón a legutóbbi euro-afrikai kurzust a cotonou-i megállapodáskor bizonyos politikai előfeltételekhez kötötten indította el, mintegy kikényszerítve a *demokratizálás*, a *politikai pluralizmus* és *parlamentáris viszonyokra való áttérést*.

A kínai diplomácia alakítói elismerik a pánafricanizmus fontosságát, amit az Afrikai Unió napjainkban a halmozott elmaradottságból, az Afrika-közi konfliktusosságból való kitörési lehetőségként fogalmaz meg. Alden feltérképezi a kínaiak szakpolitikai ténykedésének teljes körét Afrikában, s eközben kritikai, leleplező tényfeltáró képet alkot. Így nyilvánvalóvá válik, hogy bár Peking a "be nem avatkozás" politikájára törekszik, mégis a beépült üzleti körök - kínai telepesek és cégek - az afrikai politika alanyaivá válva egyre többször keresztezik a felső szintű kapcsolatokat, idegenkedést, ellenérdekeltséget keltve az afrikai népesség körében. Beszédes alfejezet-címek érzékeltetik e különös történéseket: "Kína felemelkedik, Afrika elszunnyad" (45. o.), "A terjeszkedő kínai multik" (51. o.), "A kínai kapitalizmus exportja" (67. o.) vagy "Az afrikai civil társadalom felfedezi Kínát" (95. o.) A szerző éles megvilágításba helyezi az afrikai államok és rezsimek gyengeségeit, a kínai-afrikai kapcsolatban jelentkező új konfliktusok megjelenését (l. a kínai beruházásokon a kínai dolgozók tömeges alkalmazását, illetve betelepítését). A kínai behatolás ma már félelmet és újragondolást vált ki a nyugati hatalmak körében. Nyitott a kérdés: "versengés, konfrontáció vagy kooperáció" bontakozik-e ki Afrika körül, magában Afrikában? (120. o.) Egyelőre mindhárom vonatkozásban történnek diplomáciai események. Az EU-Kína párbeszéd napirendjére felkerült az Afrika-kérdés. Japán élénk figyelemmel kíséri Kína afrikai befektetéseit, s egyben a Dél-Dél kooperáció egyik fő finanszírozójaként támogatja mozgásterét Kínával szemben. A francia hatalmi elit félti hagyományos elsőbbségi helyzetét Afrikában, jóllehet kimutathatóan a kínaiak érdeklődése erősebb a korábbi brit vagy portugál gyarmati területek iránt (120-124. o.). A szerző nem hagy kétséget afelől, hogy a kínai vezetés több húron játszik: egyfelől mint "felelős tulajdonos" és mint a "kítaszított rezsimek partnere", másfelől mint a "Nyugat tükre": *Az Afrika-szakértők elől azonban nem lehet elrejteni, hogy a retorikai egység ellenére Kína és kiválasztott afrikai partnerei csak a profitot hajszolják. Az ideológiai azonosulás "már áldozatául esett a gazdasági érdekeknek"* - jelzi kötete végén a szerző, bár megengedi, hogy Peking rugalmas diplomáciával hosszú távon is el tudja fogadtatni jelenlétét a fekete kontinensen.

Chris Alden tárgyilagos és mértéktartó elemzése minden bizonnyal nem marad hatástalan a kínai-afrikai kapcsolatokra. Az sem véletlen, hogy mint a *London School of Economics* oktatója egyben a "Kína Afrikában" elnevezésű nemzetközi projekt vezetője. Műve erős motiváció egyaránt a hazai és nemzetközi afrikaisztikai kutatási programok folytatásához.

dr. habil. Benkes Mihály